

GRANDININIS LAIŠKAS: ŽANRO RIBŲ PAIEŠKOS

POVILAS KRIKŠČIŪNAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – grandininiai laišakai, sukaupti Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne (gauti 2002–2008 m.). Kai kuriems teiginiams iliustruoti naudojami internete ir mokslinėje literatūroje skelbti tekstai. Turimi omenyje tiek rankraštinės, tiek virtualios sklaidos variantai.

Darbo tikslas – apžvelgus užsienio tyrinėtojų darbus kalbamąja tema ir remiantis Lietuvių tautosakos rankraštyne sukaupia medžiaga, išskirti ryškiausias funkcinės grandininių laiškų grupes. Manoma, kad kaip tik jos gali tapti atramos tašku, kuriant ne tik klasifikavimo sistemos pagrindus, bet ir smulkesnius nomenklatūrinius vienetus.

Tyrimo metodai – tipologinis, analitinis aprašomasis.

Žodžiai raktai: folkloras, žanras, tipologija, funkcija, internetas, elektroninis paštas, grandininis laiškas.

Ivadas

Rašydamas apie anksčiau migravusius maginius laiškus, Aleksandras Pančenko yra nurodęs pagrindinius jų komponentus. Taisyklingos formos laišką turėtų sudaryti pavadinimas, laiško tekstas, kuriame yra malda ar magiškų ženklų rinkinys, turintis veikti skaitytoją, pasakojimas apie stebuklingą laiško atsiradimą, stebuklingą jo galią ir elgesio su laišku taisyklės (Панченко 2002: 342). Tačiau, rašydamas apie laimės laiškų struktūrą, tyrinėtojas išžiūri paradoksalią situaciją: maginis tekstas, kuris turėtų būti laiško pagrindas ir veikti jo siuntėją ir gavėjus, neretai sunyksta iki vienos frazės ar kelių ženklų kombinacijos. Jo vietą dažniausiai užima padriki pasakojimai apie laiško originalą, tinkamai ar netinkamai su laišku pasielgusius žmones ir tokio elgesio padarinius. Taigi laiškas išnyksta, užleisdamas vietą jo paties aprašymui (Панченко 2003: 628). Tas pat yra ir tradiciniuose lietuviškuose variantuose, siunčiuose paštu (žr. Sauka 2002: 261, 263).

Yrant maginei tokių laiškų funkcijai ir ypač jiems pradėjus skverbtis į elektroninį paštą, jų forma imta taikyti naujoms reikmėms. Čia stebime atvirkščią procesą – svetimkūniu tampa ne malda ir pasakojimas apie laiško atsiradimą ir jo galią, o laišką

gavusių žmonių poelgių istorijos. Šiuolaikiniam informacinės visuomenės žmogui jos paprastai visiškai neįdomios ir rankraštiniuose variantuose natūraliai nyksta. Maža to, elektroniniame pašte beprasmiškai tampa ir reikalavimai nekeisti teksto: persiuntimo mygtukas skirtas tik siųsti, bet ne redaguoti. Taip pat nereikalingi perspėjimai nesiųsti pinigų – tam būtina atsidaryti atskirą elektroninės bankininkystės langą, kuris su laišku neturi nieko bendra. Tad, pasak Virginijaus Savukyno, „internetas atgaivina tautosaką ir yra kultūrą archaizuojantis veiksnys“ (Savukynas 2002: 32). Neperdėdami proceso visuotinumą pripažinsime, kad tiesos čia esama. Tik šiuo atveju kalbame ne apie reiškinio atgaivinimą, o jo idealios struktūros atkūrimą.

Anaįptol nenorime pasakyti, kad senieji maginiai laišakai nebeplinta. Mistikos bei magijos poreikis buvo ir tebėra gajus (apie tai dar bus kalbama), tačiau technologijų ir gyvensenos kaita šalia tradicinių laiškų išaugino naują jų atmainą. Esminga tapo perduodama žinia, tekstas, minčių ar vaizdų rinkinys. Negana to, dažnai buvusios būtinos formulės, pasakojančios apie gavėjo išskirtinumą ir raginančios nenutraukti grandinės, visai nubyra. Šiuolaikinis gavėjas pats susivokia, ar persiųsti ir kam persiųsti gautą siuntą. Toks procesas visai natūralus. Laiškas vėl įgyja jam būdingos retorikos, o šalia pastovių ir savaime folklorinių epistolinio kūrinio segmentų (pradžios ir pabaigės, mandagumo formulių, raginimų laišką siųsti toliau) randasi savarankiško teksto, tampančio rašinio šerdimi. Tai ypač būdinga virtualiai sklindantiems variantams. Kaip tik šis tekstas ir jo pragmatinės nuostatos mums rūpi šiuo kartu.

Klasifikavimo bandymai užsienio autorių darbuose

Mokslinėje literatūroje nusakyti grandininių laiškų paskirtį ir turinį pirmasis ėmėsi Rudolfas Stūbe (1931–1932, 1935–1936a, 1935–1936b). Apie tai jau buvo rašyta (Krikščiūnas 2004: 138–139), dabar tik priminsime, kad iš jo vartotų terminų Lietuvoje prigijo vienintelis *Kettenbrief* – *grandininis laiškas*. *Himmelsbrief* vadinamas *šventu laišku*, tačiau jis gaunamas retokai ir nėra plačiai žinomas, todėl buitinėje vartosenoje prigijo *Schuttsbrief* palikuonis – *laimės laiškas*.

Tačiau net iš pirmo žvilgsnio aišku, kad šiuolaikinių grandininių laiškų masyvui apibūdinti šių terminų seniai per maža. Dėl to daug tikslesnė 1998 metais parengta ir vėliau tobulinta informatiko, buvusio karo analitiko Danielio van Arsdale'o klasifikacija (vėlyviausia sistemos versija – 2007 m.), skelbiama asmeninėje svetainėje (VanArsdale 2007)¹. Nuo 1973 metų sukaupęs daugiau kaip 600 laiškų, jis išskyrė devynias motyvazines jų grupes, apimančias pavyzdžius nuo 1795 iki 2008 metų:

¹ Svetainėje skelbiama stambi studija apie grandininius laiškus, pavyzdžių archyvas, išsami įvairiakalbė bibliografija ir terminų žodynas. Šiame straipsnyje kalbama tik apie svetainėje taikomą laiškų klasifikavimą, nes tai artimiausia mūsų temai. Taip pat pažymėtina, kad R. Stūbe'į rašant straipsnius *Vokiečių tikėjimų žodynui*, kai kurios D. VanArsdale'o minimos laiškų rūšys jau egzistavo, tačiau jos neturėjo jokios maginės įkrovos, buvo nauji reiškiniai, ir R. Stūbe's dėmesio nepatraukė.

- 1) dievobaimingumas (*Piety*): šventi laiškai,
- 2) sėkmė (*Luck*): laimės laiškai,
- 3) labdara (*Charity*): labdaros prašymai tam tikriems tikslams, dažniausiai apgaulingi,
- 4) peticijos (*Petitions*),
- 5) pinigai (*Money*): finansinės piramidės geometrine progresija,
- 6) mainai (*Exchange*): pvz., atvirlaiškiais, panašiai kaip finansinėse piramidėse,
- 7) „Pasaulio rekordas“ (“*World Record*”): nenutrūkstamą grandinę žaidžiantiems vaikams žadamas rekordas, registruojamas Gineso rekordų knygoje),
- 8) parodijos (*Parody*),
- 9) elektroniniai grandininiai laiškai (*Chain E-mail*).

Pirmiausia pastebėsime, kad visos grupės, išskyrus paskutinę, devintąją, kuriamos pagal tekstų turinį ar paskirtį. Pastaroji išskirta pagal sklaidos būdą ir jos turinys margiausias. Prie visų ankstesnių grupių turinio prisideda moderniūs gyvenimo lemtos novacijos. Iš ankstesnių laiškų čia rasime tik tuos, kurie geba išlikti aktualūs šiuolaikinei visuomenei ar tam tikrai jos daliai. D. VanArsdale'o nuomone, čia dėtini:

perspėjimai (draugų pareigos, saikingumas, saugus seksas), antigrandinės, aforizmai, ASCII simbolių menas, komunikacijų eksperimentai ir demonstravimas, perspėjimai apie maisto produktus, apgaulės (pranešimai apie virusus, labdaros prašymai, paslapčių viešinimai, klaidingos citatos), pranešimai apie žmogaus teisių pažeidimus, humoras (pavieniai pokštai ar jų serijos, raštinių humoras, juokingi nutikimai), įkvėpimas, interneto apsauga, sėkmė (vis dažniau sekse ar meilės nuotykiuose), dingę vaikai, finansinės piramidės, skaičių atspėjimo triukai, parodijos, patriotizmas, asmenybės testai, peticijos, poemos, politiniai komentarai, praktiški juokeliai (ypač balandžio pirmosios), maldininkų prašymai, protestai, gandai, mokslas ir egzaminai, sveikinimai (Kalėdos, Valentino diena, Helovynas, Padėkos diena), prakalbos, apžvalgos, liestynės (*snowball fight*), miesto legendos (perspėjimai ir humoras), *Web* puslapių rekomendacijos ir siūlymai už juos balsuoti (VanArsdale 2007: 1.2).

Gali pasirodyti, kad sąrašas labai padrikas ir neapmąstytas, bet svetainėje jis pateikiamas pagal abėcėlę anglų kalba ir taip neiprastai atrodo tik išverstas. Akivaizdu, kad šių laiškų smulkiau grupuoti nesirengta, jie lieka viename masyve. Tai nėra gerai, nes elektroninių variantų kolekcija auga greičiausiai ir pasidaro sunkiai valdoma. Būtų logiškiau juos grupuoti kartu su tradicinės sklaidos laiškais. Juk, pasak prancūzų sociologų, esminių skirtumų tarp elektroninių ir tradicinės sklaidos gaudų ir grandinių laiškų nesama, negana to, neretai sutampa net smulkiausias tekstų detalės, pavyzdžiui, vietovardžiai ir asmenvardžiai (Taieb 2001: 250; Dauphin 2002: 71).

Abiejų sklaidos būdų grandininius laiškus ir miesto legendas kaupia lenkų informatikas Filipas Gralińskis (Graliński [2008]). Jo kolekcijoje yra beveik 400 variantų². Paieška vykdoma penkiuose skyriuose:

- 1) klastotės (*falszywki*),
- 2) realaus pasaulio grandinės (*listy łańcuzki świata rzeczywistego*),
- 3) idėjiniai (*ideowe*),
- 4) sentimentalūs (*sentymentalne*),
- 5) sąmojingi (*dowcipne*).

² 2008 m. lapkričio 27 d. duomenys.

Poskyriais pasmulkinama tik pirmojo skyriaus medžiaga. Jų taip pat yra penki:

- 1) sergantys vaikai (*chore dzieci*),
- 2) siaubas ir baisybės (*makabra i horror*),
- 3) kažkas veltui (*coś za darmo*),
- 4) perspėjimai (*ostrzeżenia*)
- 5) kitos klastotės (*inne fałszywki*).

Taigi į skyrius surinkti panašios stiliškos ar tematikos, į poskyrius – panašios tematikos laišakai. Tačiau kai kurie skyriai neproporcingai dideli ar maži. Sakysim, sentimentalių laiškų yra 153, tai yra beveik pusė visos kolekcijos, o realaus pasaulio grandinių – tik dvylika. Atsitiktiniam vartotojui paieška dideliuose skyriuose gero kai keblsnė, tad ir čia norėtusi smulkesnių padalų.

Prancūzų tyrinėtojai grandinius laiškus laiko gandų masyvo dalimi. Grenoblio politikos mokslų instituto dėstytojas Emmanuelis Taïebas straipsnyje „Gando tvermė“ pateikia elektroninių gandų klasifikavimo bandymą (Taïeb 2001: 255). Suvestinėje lentelėje skiriamos keturios gandų grupės:

- 1) perspėjimai apie virusus (*alertes au virus*),
- 2) maginiai laišakai ir įvairios grandinės (*lettres magiques et chaînes diverses*),
- 3) „klasikiniai“ gandai ir miesto legendos (*rumeurs «classiques», légendes urbaines*),
- 4) juokingos istorijos (*histoires drôles*).

Įdomu, kad šis tyrinėtojas grandininiais laiškais nelaiko perspėjimų apie virusus ir jų parodijų (net „tikro“ laimės laiško). Pirmuoju atveju, matyt, pasiremta neva informacine perspėjimų angažuote. Ji, kaip žinoma, itin būdinga gandams. Beje, prie šios grupės tekstų dar šliejami pranešimai apie apgaulės mobiliuosius telefonais. Antrąjį skyrimą tikriausiai lėmė pramoginis tekstų pobūdis.

Smulkesni dariniai vadinami *variantais*. Mums rūpimoje antrojoje grupėje siūloma skirti:

- 1) laimės ir meilės grandinės (*chaînes de chance, d'amour*),
- 2) „pakitusias“ (*«altérées»*), sutrumpėjusias ar kitokių formų (*sous d'autres formes*) grandines (žaidimus, aforizmus, vaizdus),
- 3) solidarumo grandines (*chaînes de solidarité*),
- 4) „Ešelonų“ tinklo³ (*réseau «Echelon»*),
- 5) peticijas, kvietimus vienytis, balsuoti ar padėti nelaimėje.

„Pakitusiomis“ grandinėmis vadinami sutrumpėję maginiai laišakai, kuriuose tik glaustai paaiškinama, kad laiško persiuntimas atnešas laimę, o jo sunaikinimas – bėdas. Tačiau naujausia ne tai. Kartais tokie laišakai įgyja nebūtų formų – pa-

³ *Ešelonas* – didžiausia pasaulinio masto informacijos sekimo sistema, sukurta ir valdoma JAV Nacionalinio saugumo agentūros. Sistema gali perimti radijo ir palydovo siunčiamus signalus, telefono skambučius, fakso ir elektroninio pašto žinutes beveik bet kurioje pasaulio vietoje ir automatiškai analizuoti bei rūšiuoti gautą informaciją. Šio tinklo priešininkai kuria ir skleidžia grandinius laiškus, vartodami kuo daugiau sistemai aktualių raktažodžių, taip norėdami perkrauti ją darbu ir sužlugdyti. Straipsnio autorius panašių laiškų nėra gavęs, apie lietuviškus jų atitikmenis taip pat neteko girdėti, todėl plačiau jie čia neaprašomi.

siremiama kvizu, testu. Vėliau matysime, kad jie išpopuliarėjo ne tik Prancūzijoje, bet ir Lietuvoje.

Labai panaši Floriano Dauphino pateikiama schema. Jo variante – trys elektroninių gandų grupės:

- 1) elektroninės grandinės,
- 2) gandai apie kompiuterių virusus,
- 3) klasikiniai gandai ir miesto legendos.

Klasifikacija menkai skiriasi nuo ką tik aptarto E. Taïebo varianto. Į pirmąją grupę keliamos solidarumo, siūlomo gyvenimo būdo, pasipelnymo (*chaînes de gains*; už kiekvieno laiško persiuntimą neva duodama pinigų, įteikiamas mobilusis telefonas ir pan.) ir laimės ar nelaimės (*chaînes de bonne ou mauvaise fortune*) grandinės. Tačiau keistai atrodo perspėjimų apie virusus atskyrimas nuo pirmosios grupės. Juk jie aktualūs tik kibernetinėje aplinkoje ir sklaidomi tik elektroniniu paštu. Matyt, taip nutiko dėl išskirtinai nepatikimos šių pranešimų informacijos.

Apibendrinamas viso masyvo gyvavimą šiuolaikinėje visuomenėje, F. Dauphinas pažymi, kad elektroninėse grandinėse reiškiasi maginės (laimės laiškuose), emocinės (solidarumo grandinėse) ar ideologinės (peticijose) paskatos (Dauphin 2002: 86). Toks požiūris šmėkšteli jau nebe pirmą kartą. Tekstų pragmatikos paisė, nors ne visiškai nuosekliai, D. VanArsdale'as, F. Graliński. Gaila, kad F. Dauphinas tuo keliu taip pat ėjo nenuosekliai. Juk, elgiantis kitaip, nereikėtų skaidyti objekto vienu metu keliais pjūviais ir tai būtų perspektyvu vientisai nomenklatūrai kurti.

Apžvelgus užsienio tyrinėtojų darbus galima konstatuoti, kad visuotinai priimto ar priimtino klasifikacijos varianto nerasta. Aiškūs ne visų sistemų klasifikacinių padalų kūrimo principai, jų turinys. Todėl straipsnio autorius pirminiu atskaitos tašku grupuojant medžiagą siūlo laikyti teksto funkciją ir tik paskui žiūrėti jo tematikos ar stilistinių ypatybių. Šie požymiai, panašiai kaip kitų tautosakos žanrų kataloguose, padėtų formuoti temines motyvines grupes, tipus ir jų versijas. Toks būdas būtų perspektyvus ne tik sisteminant medžiagą, bet ir toliau tiriant ją daugeliu aspektų.

Funkcinės klasifikacijos metmenys

Grandininiai laišakai – itin kosmopolitiškas fenomenas. Kuriant schemą stengtasi atsižvelgti į užsienio tyrinėtojų patirtį, jų brėžtus medžiagos apimties kontūrus. Dėl to kai kurie skyriai ar grupės teikiamos *a priori*, lietuviškų variantų turint vieną kitą ar dar neturint. Ateityje naujų klasifikacijos padalų gali tik prisidėti – procesas yra gyvas, ir sistema turi reaguoti į kiekvieną jo pokytį. Kai kurių tekstų skyrimas grandininiam laiškam gali pasirodyti ginčytinas (pvz., perspėjimų apie įvairias grėsmes), tačiau straipsnio autorius mano, kad čia gelbėtų folkloristų jau vartojamos nuorodos į kitus katalogus, jų konkrečius skyrius ar tipus.

Peržiūrėjus visą turimą ir internete skelbiamą medžiagą išskirti šeši funkciniai laišku skyriai. Kai įmanoma, nurodomi išryškėję ar nujaučiami poskyriai. Nenorint

komentaris vizualiai išskaidyti schemas, pirmiausia ji pateikiama lentelėje, o pas-kui bus aiškinama:

Skryrius	Poskyriai
Maginiai laišakai	„Šventi“ laišakai Laimės laišakai Meilę ir sėkmę lemiantys laišakai
Didaktiniai laišakai	Religiniai pamokymai ir samprotavimai Tam tikros gyvensenos propaganda Pamokančios istorijos ir aforizmų rinkiniai
Informaciniai ir dezinformuojantys laišakai	Perspėjimai apie kompiuterių virusus ir kitas menamas grėsmes Perspėjimai apie realias grėsmes ir patarimai, kaip reikia elgtis pavojingose situacijose
Pramoginiai laišakai	Žaidimai Pokštavimai Gąsdinančios, mistifikuojančios istorijos Situaciniai linkėjimai Parodijos
Solidarumo laišakai	Pagalbos sergantiems vaikams prašymai Politinių, visuomeninių ir religinių siekių grandinės Petacijos
Finansinės apgaulės laišakai	

Maginiai laišakai

„Šventi“ ir *laimės laišakai*. Abi grupės kuriamos pagal tą patį naratyvinį modelį, bet esminių skirtumų esama. Juos A. Pančenko suformulavo taip: „šventųjų laišku“ epinė dalis sąlygiškai nedidelė ir operuoja tradicinės krikščioniškosios kultūros vaizdiniais ir sąvokomis, tuo tarpu atitinkami „laimės laišku“ fragmentai labiau išplėtoti ir siejami su pasaulietiška simbolika“ (Панченко 2002: 342). Epinė dalimi čia vadinamas pasakojimas apie stebuklingą laiško atsiradimą ir jo galią. Iš tikrųjų laimės laišku tekstai dažnai keisti, nelogiški, nesklandūs, jų mintis šokinėjanti. Sakiniai neretai prieštarauja vienas kitam, pradžios ir pabaigos formulėmis stengiamasi sukurti religinio rašinio įvaizdį, tačiau grasinimų juose paprastai daugiau negu Dievo garbinimo ar krikščioniškos moralės. Bažnyčia juos yra pasmerkusi kaip prievarta brukamą prekę (Krikščiūnas 2004: 138), o A. Pančenko juos sieja su įvairiais sektantiškais judėjimais (Панченко 2002, 2003). Tokių laišku pavyzdžių yra skelbta „Tautosakos darbuose“ (žr. Sauka 2002: 261–262, 263).

Meilę ir sėkmę lemiantys laišakai. Tai horoskopai, testai, tekstai su maginiais paveikslukais, ASCII simbolių piešiniais, lemiančiais sėkmę ar norų išsipildymą⁴.

Jie siunčiami mobiliuoju telefonu ar elektroniniu paštu. Veiksmas atliekamas norint pasiekti konkretų tikslą: sėkmingai išlaikyti egzaminus, prisitraukti mylimą žmogų. Pažymėtina, kad tokius tekstus dažniausiai siuntinėja mergaitės. Šiuo požiū-

⁴ Daugiau tokių pavyzdžių su komentarais skelbiama šio tomo publikacijoje „Grandininio laiško magija“ (žr. p. 221–234).

riu ypač įdomus D. VanArsdale'o cituojamas iš anglų kalbos verstas rusiškas pavyzdys, pavadintas *Французская ручка*:

Учти, только для девочек с 11 до 18 лет.

Парень не должен знать об этой ручке.

Она должна обойти весь мир.

Правила игры:

1. Перепиши это письмо и вместе с этим отдай трем девочкам.
2. Передай письмо сама или по почте.
3. Кто порвет это письмо, будет несчастлив.
4. Загадай парня. Через 18 дней будет признание в любви.
5. Обрати внимание на 4-й день, что-то произойдет.
6. Если письмо останется у тебя, ты проклята.
7. Напиши имя и зачеркни.
8. Не меняй текста.

http://www.silcom.com/%7Ebarnowl/chain-letter/archive/russian/lr_rg_vm10_e.htm

Tipologiškai šiai grupei artimi laiškai, siunčiami su materialiais priedais. Pavyzdžiui, „Popiežiaus duona *Humana*“ (LTR 7501/8/). Kartu su receptu dovanojamas ir gabaliukas tešlos. Ji papildoma nauja ingredientų porcija, padalijama į keletą dalių, viena dalis iškepama ir suvalgoma su šeimos nariais, o kitos padovanojamos artimiems žmonėms. Sergejaus Borisovo teigimu, panašiai buvo dalijamasi arbatos grybu ar laimės pyragu (Борисов [2008]). Tyrinėtojas tai sieja su moterų maginėmis praktikomis, tvarkant gyvenimo reikalus.

Didaktiniai laiškai

Religiniai pamokymai ir samprotavimai. Kalbama apie tekstus, aiškinančius žmogaus ir Dievo santykius, Šventojo Rašto ypatumus ir kitas religinio gyvenimo aktualijas. Čia nepriskiriami pirmosios grupės laiškai, kuriuose svarbiausia yra grandinės pratęsimas, o ne žmogaus pasaulėžvalga, savivoka ir elgsena. Aiškumo dėlei pridodamas pavyzdys (beje, 2006 m. šį laišką siuntinėjo ir Kauno Religijos studijų kolegijos darbuotojai):

1.

2.

3.

7.

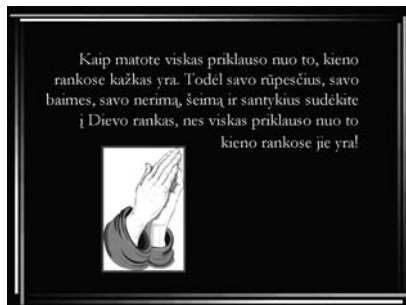
4.

8.

5.

9.

6.

10.

LTR 7576(33)

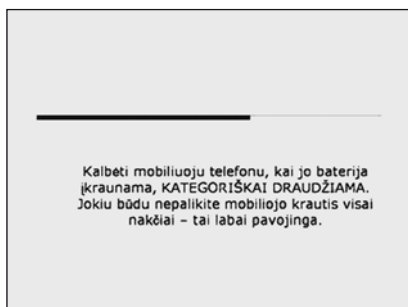
Tam tikros gyvenšenos propaganda. Čia ypač dažni rytietiški motyvai. Tai „Tan-tromis“, „Man-tromis“ ar „Gera karma“ pavadinti tekstai, kuriuose mokoma rytie-tiškos gyvenšenos. Dažnai pasiremiamą Dalai Lamos vardu, nors jo autorystė la-bai abejotina. Kai kur aforistinių posakių virtinė, vadinama „Kiniečių išmintimi“, įterpiama į tradicinį laimės laišką, nors jame minimi tik europiečių asmenvardžiai. Rytietišką visų šių pamokymų kilmė taip pat laukia atidesnės tyrinėtojų patikros. Tačiau buitįje toks ciklas gyvuoja ir yra gana populiarus.

Pamokančios istorijos ir aforizmų rinkiniai. Kuriant laišką pasinaudojama ne tik vientisu tekstu, bet ir panašios temos aforizmų rinkiniais. Tai bene gausiausia laiškų grupė, dažniausiai naudojanti PowerPoint galimybes. Populiariausios temos – fi-losofiniai klausimai, gyvenimo sparta ir problemos globalioje visuomenėje, esamo momento svarba gyvenime, moters išskirtinumas ir pagarba jai ir t. t. Mėgstama vaizdus įgarsinti ilgesinga muzika, būdinga sentimentali stilistika ar net pompastika. Tokių laiškų yra jau skelbta (žr. Krikščiūnas 2004, 2008).

Informaciniai ir dezinformuojantys laiškai

Perspėjimai apie kompiuterių virusus ir kitas menamas grėsmes. Tai įvairūs per-spėjimai apie kompiuterių virusus. Čia taip pat priskiriami pranešimai apie aukštųjų technologijų, modernios buitinės ir ryšių technikos grėsmę sveikatai ar gyvybei.

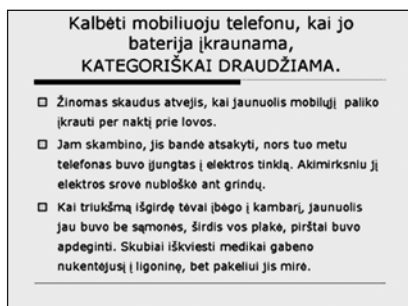
Pateikiamas pavyzdys apie mobiliojo telefono keliamus pavojus:

1.

3.

2.

4.

Kalbėti mobiliuoju telefonu, kai jo baterija įkraunama,
KATEGORIŠKAI DRAUDŽIAMA.

5.

Kalbėti mobiliuoju telefonu, kai jo baterija įkraunama,
KATEGORIŠKAI DRAUDŽIAMA.

- Taip, mobilusis – puikus šiuolaikinis išradimas, padedantis bendrauti, tačiau netekti dėl jo sveikatos ar net gyvybės tikrai neverta!
- Perduokite šią informaciją visiems žmonėms, kurie jums svarbūs.
- Aš tai ką tik padariau.

7.

Kalbėti mobiliuoju telefonu, kai jo baterija įkraunama,
KATEGORIŠKAI DRAUDŽIAMA.

6.

Разговаривать по мобильному телефону во время его ЗАРЯДКИ категорически запрещается!!

- Эта информация основана на результатах исследования психолога из Центра психического здоровья Блэктаун Сити (Blacktown City Mental Health) Службы здравоохранения Западного Сиднея (Sydney West Area Health Service).

8.

LTR 7562(13)

Perspėjimai apie realias grėsmes ir patarimai, kaip reikia elgtis pavojingose situacijose. Tai pranešimai apie apgaules telefonu, kortelių spąstus bankomatuose, duomenų vagystes prisijungiant prie elektroninės bankininkystės, patarimai, kaip elgtis ištikus insultui ar infarktui, ką daryti užpultam, ir panašiai.

Stebima pati šių tekstų folklorėjimo pradžia. Dauguma jų dar neatitolę nuo bankininkų oficialių pranešimų, periodikos publikacijų, todėl šių rašinių skyrimas folkloro sričiai gali būti diskutuotinas.

Pramoginiai laišakai

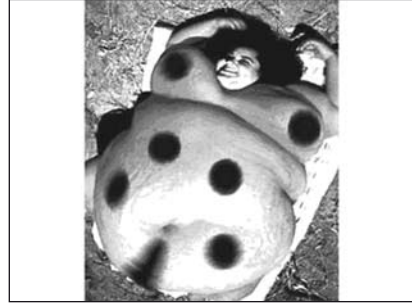
Žaidimai. Tarptautiniai vaikų ir jaunimo žaidimai laiškais, rekordų siekimai.

Žaidžiama finansinės piramidės principu. Kiekvienam keturis atvirlaiškius išsiuntusiam siuntėjui žadami 256 laišakai iš visai nepažįstamų vaikų. Antruoju atveju rašoma, kad, sąžiningai išsiuntus nurodytą kopijų kiekį, bus pasiektas laišku siuntimo rekordas pasaulyje ir kiekvieno žaidėjo pavardė bus įrašyta į Gineso rekordų knygą.

Pokštavimai. Humoristiniai vaizdeliai apie įvairių institucijų ir biurų darbuotojų darbo dieną, ilgai lauktą savaitgalį, nuovargį ir jo šalinimą. Laiškai ir užduotys su netikėta atomazga, netradicinio elgesio patarimai. Komiškas efektas dažnai pasiekiamas nuotraukomis, prieštaraujančiomis dėstomoms mintims. Sakysime, užrašas „Visą dieną sunkiai dirbau“ komponuojamas prie katino, snaudžiančio šalia kompiuterio klaviatūros. Ši išdaiga taip pat turėtų netikėtai prajuokinti:

Ši boružėlė skirta tik Tau !
 Tam, kad ji atneštų Tau laimę,
 turi greitai persiųsti ją septyniems
 žmonėms.
 Jeigu to nepadarysi per 24 valandas,
 ji sugrįš
 ir atsitūps ant Tavęs!
 Sėkmės :-)

1.

2.

3.

LTR 7652(30)

Gąsdinančios, mistifikuojančios istorijos. Antgamtiški reiškiniai realiame gyvenime, keistos mirtys, istorijos apie tarsi be priežasties mirusius žmones. Neretai iliustruojama nuotraukomis, kuriose matyti fotografuojant nebuvę objektai. Populiariausias pasakojimas – apie jaunuolį, nuvažiavusį pasivaikščioti po Sundarbansą:

Persiųsk ir dėl viso ko perskaityk... Sorry :(

Šis vaikinukas nuotraukoje nuvažiavo su draugais pasivaikščioti Sundarbanso ir paprašė vieno vyruko, kad tas padarytų jam nuotrauką. Kai tas spaudė fotoaparato mygtuką, šūktelėjo ir apalpo. Po dviejų dienų mirė. Gydytojų išvada buvo: „infarktas.“ Kai draugai padarė nuotrauką, pamatė, kad šalia nufotografuoto vyruko yra kažkokia moteris. Draugai tvirtino, kad kartu su jais nieko nebuvo. Dauguma žmonių galvoja, kad tai fotomontažas. Nuotrauka iš tikrųjų yra šokiruojanti. Vienas karininkas persiuntė ją 13-ai žmonių ir išvengė nelaimės. Kitas – ištrynė ją, ir jį paliausavo iš darbo. Daryk tai, kas tau atrodo tinkamiausia. Išsiųsk ją 13 žmonių, ir išstiks kas nors gero.

Atsiprašau, bet nenoriu rizikuoti.

LTR 7637(7)

F. Graliūskis šį laišką skiria prie klastočių ir kviečia pasiskaityti specializuotos svetainės „Nutrauk grandinę“⁵ rašinį „Šmėkla miške“; ten detaliai aprašomas panašių vaizdų kombinavimo procesas.

Šiai grupei savo temomis labai artimi *PowerPoint* pateikiamų nuotraukų rinkiniai, pasibaigiantys tikru gąsdinimu. Dar vieno ciklo siuntėjų komentaruose liepiama pastiprinti kolonėlių ar ausinių garsą. Parodoma serija nuotraukų. Jose matyti būtybės, kurių nebuvo filmuojant. Paskutinėje nuotraukoje, medžių prie tvenkinio fone, pasirodo klausimas: „Ar matai figūras tarp medžių?“ Kadangi iš tikrųjų nuotraukoje jokių figūrų nėra, žiūrovas, norėdamas geriau išžiūrėti, paprastai pasilenkia prie ekrano. Tada prieš pat jo nosį iššoka isteriškai klykianti šmėkla, išgąsdinusi sodriu bosu nusikvatoja, ir pasirodo užrašas: „Kad ir ką bemanytum, nutinka keisti ir įdomūs dalykai... Ar žinai, kas tau už nugaros!!!“ (LTR 7540/81/).

Tokie triukai akivaizdžiai skirti aštrių pojūčių mėgėjams. Žiūrovui pačioje pradžioje primenama, kad jis peržengė kito pasaulio, kuriame nėra savas, ribą (*Tai kodėl prisijungei prie mūsų šioje kelionėje...?*). Įtampa kelinama pasakojant keistas istorijas ir kulminaciją pasiekiant šmėklos riksmu. Netikėtą išgąstį tarsi nuvainikuoja besikvatojantis vaiduoklis, bet jautresniam žmogui atsipalaiduoti neleidžiama (...*Ar žinai, kas tau už nugaros!!!*).

Šio pasakojimo modelis primena vaikų sekamas šturpes, baigiamas garsiaja fraze „Atiduok širdį!“, tačiau tokie tekstai skiriami ne gąsdinti. Gąsdindami jie moko nugaltėti baimę. Todėl jei toks kūrinys įgytų grandininio laiško bruožų, jis labiau derėtų prie gąsdinančių pokštų pramoginių laiškų skyriuje.

Situaciniai linkėjimai. Tai gero ryto, dienos, savaitės linkėjimai, šiltų jausmų pareiškimai artimam žmogui, nuovargio ar blogos nuotaikos prablaškymas. Dažniausiai tai nuotaikingi teksteliai, palydimi smagios muzikos:

Labas, Šaunus Drauge,
Ar tau kas kada nors sakė,
Koks ypatingas Tu esi?
Šviesa, kurią tu skleidi,
Gali įžiebtį žvaigždes!

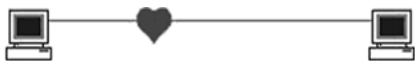

Ar Tau kas sakė,
Kaip ypatingai tu nuteiki kitus?
Kažkas visada šypsosi dėl to,
Su meile, kuri tokia reali.

⁵ <http://www.breakthechain.org/exclusives/sundarbans.html>

Ar tau kas kada nors sakė,
Kad daugelį kartų, kai jiems buvo liūdna,
Tavo E-mailai juos privertė šypsotis?
Iš tiesų tai nuteikia maloniai.

Laiką, kurį tu skiri siųsti laiškus
Ir dalindamasis viskuo, ką randi,
Nėra tiesiog žodžių pasakyti Tau Ačiū.
Visi galvoja, kad Tu tiesiog šaunus žmogus!

Ar kas tau kada nors sakė,

Kaip Tu patinki jiems?
Taip, mano brangiausias Drauge,
Šiandien aš tau sakau.

Aš galvoju, kad be draugų tikrai trūktų daug!!!

Pasiųsk tai iš karto dabar!!
Ir ne tik kitiems, bet ir tam, kas atsiuntė...
Gražios tau dienos, ir man malonu, kad mes esame draugai!!!

TAI DRAUGIŠKUMO RANKA, TU TURI PASIŪSTI TAI BENT 4 DRAUGAMS!!

tai BANGA ----- padėk jai keliauti tolyn

**Dabar tik norėjau
pasakyti LABAS,
IR GEROS PUIKIOS DIENOS!**

LTR 7577(7)

Parodijos. Konkrečių laiškų ar jų grupių (laimės laiškų, testų, horoskopų) parodijos. Pavyzdžių ir komentarų galima rasti šiai grupei skirtoje publikacijoje (žr. Krikščionas 2008b).

Solidarumo laišakai

Pagalbos sergantiems vaikams prašymai. Dažniausiai šie laišakai neturi nieko bendra su tikromis nelaimėmis. Pasakojama apie nepagydomai sergančius vaikus, kuriems reikalinga parama, renkama nuo kiekvieno persiunčiamo laiško (LTR 7637/43/),

prašoma platinti mergaitės eilėraštį, nes esą paskutinis jos noras, kad kuo daugiau žmonių jį perskaitytų (LTR 7637/49/, 7577/5/). Nesidrovima pridėti gana drastiškų ligonių nuotraukų (LTR 7646/36/), pasiremti konkrečiomis pareigūnų ar gydytojų pavardėmis, kurie visiškai nesusię su aprašomomis netikromis problemomis. Bėda ta, kad tokie laišškai diskredituoja tikruosius pagalbos prašymus. Situacija buvo aptarinėta Lietuvos spaudoje ir interneto forumuose, apie panašius atvejus rašyta net mokslinėje literatūroje (Racėnaitė 2008: 61), todėl pavyzdys nededamas. Būtų logiška tokio tipo laiškus skirti prie dezinformacinių, bet pasaulyje jau įsigalėjusi tradicija solidarumo laiškais laikyti kaip tik tokias siuntas. Vengiant painiavos apsispręsta tradicijai paklusti.

Politinių, visuomeninių ir religinių siekių grandinės. Jos inspiruojamos tikrų įvykių ir gandų. Kaip ir apsauginių laiškų, jų gausėja per įvairiausių skandalus, sukrėtimus ir sunkmečius, netekties momentais. Bent kelios tokios grandinės, kviečiančios bendrai maldai, buvo sukurtos mirus popiežiui Jonui Pauliui II. Jos kurtos prezidento Rolando Pakso apkaltos metu. Kaip pavyzdys pridedamas SMS-as, 2008 m. rugsėjį gautas per tarpininkus iš lietuvio, religinio judėjimo „New Age“ šalininko ir dalyvio. Tekste reaguojama į krikščionių persekiojimus Indijoje:

Prašome skubios maldos už brolių Paul Thangaia, kuri dėl KRISTAUS skelbimo nori nužudyti INDIJOJE. Vakar jie sudegino 20 bažnyčių. Orisoje jie planuoja sunaikinti 200 bažnyčių. Po 24 val. jie rengiasi nužudyti 200 pastorių. Broli, sese, gelbėkime juos malda nedelsiant. Siųsk šią žinią visiems krikščionims.

LTR 7653(8)

Peticijos. Lietuviškų variantų kol kas neturima. Tikėtina, kad jų greičiau rastume privačiose senų laiškų kolekcijose. Šiuolaikinis žmogus daugelį dalykų linkęs tvarkyti moderniomis ryšio priemonėmis, tad peticijų siuntinėjimas atvirlaiškiais dažnai tampa neracionalus. Tuo labiau kad ir Lietuvoje atsirado svetainių, kuriose skelbiamos peticijos. Susipažinus su tekstu, ten pat galima ir pasirašyti⁶. Kai peticiją norima platinti, siunčiamas nebe jos tekstas su parašų lapu, o nuoroda į tinkamą tekstą. Dėl to manytina, kad peticijos, kaip grandininio laiško forma, nyksta.

Finansinės apgaulės laišakai

Dažnai tai vadinama *finansinėmis piramidėmis*. Pagal sąrašą vienam ar keliems adresatams išsiunčiama nurodyta pinigų suma (dažniausiai nedidelė) ir, užsirašius į adresų sąrašo galą, laukiama, kol naujų siuntėjų dėka bus pasiekta sąrašo pradžia. Kadangi visi žaidėjai siunčia pinigus pirmajam, po tam tikro laiko žadamas didelis pelnas.

Nors kai kurie internetiniai šaltiniai (pvz., laisvoji enciklopedija *Vikipedija* rusų kalba⁷) nurodo, kad šie laišakai vis dar sklendo pašto siuntomis ir elektroniniu paštu, Lietuvių tautosakos rankraštyne tokių pavyzdžių neturima. Skyrius kuriamas žinant tik, kad toks reiškiny yra.

⁶ Pvz., <http://www.peticijos.lt>

⁷ <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Keletas aktualijų

Kaupiantis kiekvienai tiriamos medžiagos kolekcijai, galimybės ja manipuliuoti norimu būdu mažėja. Mūsų atveju būtinybė suvaldyti masyvą taip pat pribrendusi. Kol kas šiam tikslui naudotasi vis pildoma Instituto rankraštyne saugomų elektroninių laiškų (nebūtinai tik grandininių) metaduomenų baze, tačiau, kolekcijai išaugus, tai nėra veiksmingiausias paieškos instrumentas. Apžvelgiant užsienio autorių darbus šia tema, dairytasi parankaus vieno klasifikacijos kriterijaus – bent jau tuose pačiuose struktūriniuose lygmenyse. Pasirinktas funkcinis principas nėra visiškai naujas. Iš dalies juo rėmėsi R. Stübe, D. W. VanArsdale'as. Teminio principo atsisakyta kaip kai kuriais atvejais neperspektyvaus (pvz., apie tą patį rašoma perspėjimuose apie kompiuterių virusus ir jų parodijose), tačiau jis gali būti pravartus kuriant smulkesnius nomenklatūrinius vienetus. Juk panašiai elgtasi ir Lietuvių liaudies dainų tekstų kataloge, susikirtus keliems vienodai svarbiems kriterijams (pvz., funkcija ir tematika darbo, vaikų ar kalendorinių apeigų dainose, konkretus istorinis momentas ir tematika karinėse-istorinėse dainose).

Pragmatinės aptariamų kūrinių užmačios folkloristui būtų įdomios daugeliu aspektų. Juk jos menkai tirtos ne tik rašytinės ar virtualios sklaidos folklore, bet ir tradiciškai plintančioje tautosakoje. Šiems tyrimams pasirinktas klasifikavimo būdas ypač tinkamas. Nauji folkloriniai reiškiniai išauga iš jau esamo antstato ir esminiai jų bruožai dažnai būna tokie patys kaip ir pirmtakų. Tai rodo ne tik minėti prancūzų tyrinėtojų darbai. Paskirtimi ir teksto kūrimo modeliu daugelis grandininių laiškų artimi kitiems tautosakos žanrams. Įdomu, kad kartais ir vieni, ir kiti tarsi balansuoja ant folkloriškumo ribos. Prisiminkime, ką apie memoratais vadintas mitologines sakmes rašė Norbertas Vėlius:

Žmogui, nepažįstančiam tautosakos ir netikinčiam mitinių būtybių egzistavimu, pakelėje pamatytas juodas daiktas nesukels jokių asociacijų, tas pamatymas nebus joks išskirtinis įvykis, kurį vertėtų pasakoti kitiems. O žmogui, tikinčiam, kad naktį pasirodo mitinės būtybės, <...> kiek neįprastas daiktas tuoj pažadina vaizduotę, nukreipia ją į mitinę sferą. Toks žmogus atsitikimą susieja su žinomomis sakmėmis ir vėliau pasakoja pagal paprasčiausią nusistovėjusį sakmės modelį (Vėlius 1977: 32).

Panašiai elgiamasi anksčiau minėtame pavyzdyje apie vaiduoklius. Žiūrovas su anapusbės apraiškomis pažindinamas kaip sakmėje: pasakojami neva tikri įvykiai, nurodomi konkretūs asmenys. Taip perspėjama apie galimą grėsmę, kai kada pamokoma, kaip jos išvengti. Tas pat yra laimės laiškuose ir net pranešimuose apie kompiuterių virusus: „Čia naujas virusas, kuris prasidėjo šeštadienį po pietų. AOL patvirtino, kad jis labai pavojingas“ (LTR 7643/9/); „Šita informacija buvo atsiųsta širyt iš Microsoft“ (LTR 7653/27/). Tada baimingai laukiama ne tik laiško, pavadinto *Life is beautiful*; tokie patys yra „Sveikinimai iš TV“, siunčiami neva Arūno Valinsko, arba „Neringa Litavičiūtė“. Juk menkai informatikos pasaulį išmanančiam žmogui visi šie perspėjimai tokie pat grėsmingi, kaip mitinis pasaulis praeito šimtmečio pradžios valstiečiui. Taigi abiem atvejais teksto funkcija yra ta pati.

Naujos klasifikacijos rėmai dar tik brėžiami, tad galimas daiktas, kad toliau gilinantis į medžiagą siūlomų skyrių kiekis keisis. Pavyzdžiui, F. Graliūskis šalia grandininių laiškų ir miesto sakmių sukūrė skyrelį „šlageriai“ (*szlagery*). Čia dedami rinktiniai internetų atsiųsti šmaikštūs laiškai, neturintys būdingo prašymo kūrinių siųsti toliau.

Iš tikrųjų riba tarp šlagerių ir grandininių laiškų yra labai trapi. Antai „Savaitėje su TV“ (2002 vas. 7) humoro skyrelyje išspausdintas rašinys „Patarimai, kaip išlikti sveiku bepročiu“. Praėjus metams gautas šio rašinio variantas, raginantis tekstą persiųsti netgi tam, kas tą tekstą atsiuntė (LTR 7301/4). Tai nebuvo atsitiktinis persiuntimas. Dar vienas variantas gautas po trejų metų, 2006 m. gegužės 22 d. (LTR 7576/41). Dėl šio atvejo dar galima diskutuoti – akivaizdu, kad tai yra autorinis tekstas. Jis galėjo būti laikraštinių paimtas iš interneto arba jį galėjo kas nors atsiųsti nurododamas autorystės. Internetu taip nutinka gana dažnai. Galbūt matome kūrinių folklorėjimo pradžia, tačiau grandininiu laišku kol kas tai galima pavadinti tik formaliai.

Painiau yra su *PowerPoint* programa kurtų skaidrių rinkiniais. Jie kuriami tik tam, kad būtų siuntinėjami, gali gyvuoti tik virtualiai, problematika ir stilistika iš esmės tokia pati kaip ir grandininių laiškų. Mąstydami apie galimą jų vietą bendrojoje folkloro nomenklatūroje, vargu ar rastume jiems kitą tinkamą nišą. Tai atrodo kad ir šitaip:

1. Tenoriui tau aš pasakyt
"labas":)

2. ir

3. Dovanoti šypsena

4. Iki...

5. Geros dienos!!!

LTR 7636(9)

Kalbėdamas apie šlagerius, F. Graliūskis mini tik sąmojingus tekstus ar pokštus, tačiau internautai siuntinėja gausybę aforizmų rinkinių, jau minėtų baisių istorijų, įvairių gandams artimų iliustruotų pranešimų. Galutinai nustatant aptariamo fenomeno ribas neišvengiama ir šio masyvo nuodugni analizė. Belieka pritarti E. Taiebo samprotavimams, vedantiems naujų tyrimų link:

Kad aiškiau išskirtume pasakojamuosius žanrus ir analizuotume juos atskirai, tikrai verta atsižvelgti į tai, jog jų ribos yra neaiškios: paskata, objektas, pasakojimo forma migruoja iš žanro į žanrą; taip pat nėra tiksliai nubrėžtos ribos tarp senų ir naujų, žodinių ir elektroninių gandų. Taigi būtų įdomu patyrinti sistemą, kuri formuoja pasakojamuosius žanrus, kurioje jie tarpsta ir kur įsiterpia gandai, prisimenant, kad šie pasakojimai yra nuolat viešinami (Taieb 2002: 267).

Išvados

1. Apžvelgus užsienio autorių darbus paaiškėjo, kad kuriant vieną klasifikacijos lygmenį neretai naudoti keli klasifikavimo principai. Remtasi tekstų funkcija, tematika, stilistikos ypatybėmis. Ne visos pateikiamos sistemos apima grandininiam laiškam skirtinus variantus, trūksta detalesnio medžiagos grupavimo. Iš dalies tai lėmė ankstesnių tyrimų tikslai ir pobūdis. Visi jie įdomūs ir reikšmingi, tačiau aki-vaizdu, kad folkloristų reikmėms kurtinas naujas klasifikacijos variantas.

2. Atraminiu naujos klasifikavimo sistemos principu renkama laiško funkcinė priklausomybė. Peržiūrėjus sukauptą archyvą, toks būdas pasirodė parankiausias stambiesiems nomenklatūros vienetais sukurti. Neabejotina smulkesnių sistemos darinių reikmė. Juose galėtų atsispindėti kiti svarbūs laiško funkcijos, tematikos, semantikos ar stilistikos bruožai.

3. Nustačius peržiūrėtų tekstų funkcijas, sudaryti šeši laiško skyriai: 1) maginiai, 2) didaktiniai, 3) informaciniai ir dezinformuojantys, 4) pramoginiai, 5) solidarumo ir 6) finansinės apgaulės.

4. Sudarytieji skyriai leis toliau kurti detalią nagrinėjamo objekto nomenklatūrą, išskiriant grupes, kūrinių tipus, esant pagrindo – versijas. Užbaigta sistema leistų naujai pažvelgti į nagrinėjamą objektą ir paskatintų naujus tyrimus.

LITERATŪRA

- Bystroń Jan Stanisław 1938. *łańcuch szczęścia i inne ciekawostki*, Warszawa.
- Dauphin Florian 2002. Rumeurs électroniques: synergie entre technologie et archaïsme, *Sociétés*, No. 76, p. 71–87.
- Dictionary 2000. *Oxford Dictionary of English Folklore*, Oxford, p. 52–53.
- Graliūski Filip [2008]. *Złudzenia i szaleństwo tłumów XXI wieku*, Filipo Graliūskio asmeninė svetainė, [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://www.atrapa.net>>, [žiūrėta 2008-09-09].
- Krikščiūnas Povilas 2004. Laimės laiško pokyčiai moderniojoje komunikacijoje, *Tautosakos darbai*, [t.] XXI (XXVIII), p. 138–164.
- Krikščiūnas Povilas 2008a. Ar varijuoja grandininiai laišškai?, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 94–106.
- Krikščiūnas Povilas 2008b. „Šią grandinę sudarė išprotėję Gvatemalos pensininkai...“, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 307–312.

- Racėnaitė Radvilė 2008. Citrinos su ŽIV įdaru, arba Ko bijo šiuolaikinis žmogus, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXV, p. 52–69.
- Robotycki Czesław 1981. Łańcuch szczęścia w pół wieku później, *Polska sztuka ludowa*, Nr. 1, p. 3–10.
- Sauka Leonardas 2002. Iš naujoviškos tautosakos: laimės laiškai. Santrumpų sąmojis, *Tautosakos darbai*, [t.] XVI (XXIII), p. 259.
- Savukynas Virginijus 2006. Gyvenimas globalioje informacinėje visuomenėje: kūnas, erdvės, bendruomenės, *Kultūrologija*, Nr. 13, p. 21–47.
- Stübe Rudolf 1931–1932. Himmelsbrief, *Handwörterbuch des deutschen Aberglauben*, Bd. IV, Berlin, Leipzig, p. 21–27.
- Stübe Rudolf 1935–1936a. Kettenbrief, *Handwörterbuch des deutschen Aberglauben*, Bd. VII, Berlin, Leipzig, p. 1286–1288.
- Stübe Rudolf 1935–1936b. Schuttsbrief, *Handwörterbuch des deutschen Aberglauben*, Bd. VII, Berlin, Leipzig, p. 1384–1386.
- Taïeb Emmanuel 2001. Persistence de la rumeur. Sociologie de rumeurs électroniques, *Réseaux*, No. 106, p. 231–271.
- VanArsdale Daniel W. 2007. *Chain Letter Evolution*, Danielio VanArsdale'o asmeninė svetainė, prieiga per internetą: <<http://www.silcom.com/~barnowl/chain-letter/evolution.html>>, [žiūrėta 2008-09-09].
- Vėlius Norbertas 1977. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*, Vilnius.
- Борисов Сергей [2008]. *Современные разновидности русских женских коммуникативно-магических практик*, prieiga per internetą: <<http://www.ruthenia.ru/folklore/borisov5.htm>>, [žiūrėta 2008-09-10].
- Панченко Александр 2002. Ускользающий текст: пророчество и магическое письмо, кн.: *Христотовщина и скопчество: Фольклор и традиционная культура русских мистических сект*, Москва, p. 341–353.
- Панченко Александр 2003. Магические письма, кн.: *Современный городской фольклор*, Москва, p. 620–642.

THE CHAIN-LETTERS: IN SEARCH OF THE GENRE BOUNDARIES

POVILAS KRIKŠČIŪNAS

Summary

Having revised the chain-letters and various related materials accumulated at the Lithuanian Folklore Archives of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore, the author of the article introduces the provisional draft of the classification system devised for this genre. It comprises all the variants distributed by mail, e-mail and mobile phones.

As the material is rather cosmopolitan by nature, the possible ways of its classification were sought in earlier works by foreign researchers, such as Rudolf Stübe, Daniel VanArsdale, Filip Graliński, and Emmanuel Taïeb. The decision was made that purpose of these letters should be primarily taken into consideration. According to the purpose, six groups of the chain-letters were established: i.e. 1) magical, 2) didactical, 3) informing and misleading, 4) entertaining, 5) letters of solidarity, and 6) of financial deceit.

The necessity of further subgrouping is self-evident. The smaller subgroups should reflect other important functional, thematical, semantical, and stylistic features of these letters. These subdivisions are still in the process of discerning, and the ones already grasped are commented upon in the more detailed descriptions of separate groups. The already discerned groups would enable creating the more detailed nomenclature of the analyzed materials, e.g. discerning subgroups, types, or even versions of the chain-letters. The complete classification system would allow for the fresh view of the subject of analysis, as well as encouraging new investigations.

Gauta 2008-11-28